

UNIUNEA CONSENSUALĂ – DILEMA UNEI LEGALIZĂRI.
O ABORDARE SOCIO-JURIDICĂ

IULIAN APOSTU*

ABSTRACT

CONSENSUAL UNION – THE DILEMMA OF A LEGALIZATION.
A SOCIO-LEGAL APPROACH

The issue of consensual unions in Romania has been little studied and conceptual fluctuations have often led to contradictory conclusions regarding the way of manifesting of couples who refuse or delay marriage. The studies carried out in the field are very few, and they are materialized in several theoretical sub-chapters of general character that are presented tangentially in books that develop topics regarding conjugality. Most of the texts written about the consensual union make a comparative approach, opposing the marriage to the new forms of manifestation of the conjugal life, not being the consequence of sociological or psychological studies in the field. From a legal perspective, the problem of the consensual union has been assigned a greater importance, given the provisions of the Civil Code starting in 2011 when the engagement from the legal perspective was recognized for the first time, as well as the previous legal controversies regarding its legal legitimacy (art. 266, paragraphs 1 and 5).

The study aims to comparatively analyze the European laws regarding the consensual union with the Romanian legislative proposals in this regard. It also makes a comparative analysis of marital functionality to identify common elements, but also those that mark the differences between the states that have legalized the consensual union and Romania, with a greater focus on the French space, due to the consistent legislative influences on the family in the Romanian Civil Code.

Keywords: consensual union, legislation, homo-parenthood, conjugality, marriage.

INTRODUCERE

În acest moment, sociologia cunoaște două mari resurse statistice naționale care pot fi folosite pentru studierea uniunii consensuale, ambele, însă, cu reținerea

---

* Researcher, the Institute of Sociology, Bucharest, Romania; e-mail: phdiulian@gmail.com.

acelorași fluctuații conceptuale în ceea ce privește concubinajul ca alternativă la căsătorie versus concubinajul înțeles ca o simplă stare premaritală: *Recensământul populației, 2002 și Viața de familie*, Soros, 2008.

Conform datelor obținute în urma Recensământului populației din anul 2002, în România s-au declarat a fi în uniune consensuală 338 136 de cupluri, ceea ce înseamnă o pondere totală de 3,9 %, cu o distribuție mai mare în mediul rural (4,6 %) decât în cel urban (3,2 %).

Problema tehnică vizibilă în studiile sociale prezente poate fi concretizată în faptul că niciun instrument de cercetare nu a făcut diferența între uniunea consensuală ca alternativă la căsătoria legitimă și mentalitatea uniunii consensuale ca stare premaritală. Așadar, datele statistice existente sunt relative.

Analiza datelor Recensământului din 2002 evidențiază prezența fenomenului de coabitare cu o creștere substanțială imediat după perioada studiilor liceale, în jurul vârstei de 20 de ani (de la 7 040 la 51 407 persoane) și o scădere semnificativă începând cu perioada vârstei medii la căsătorie (de la 74 407 persoane aflate în uniune consensuală la 67 586 persoane). Or, frecvența acestor date arată mai degrabă un „concubinaj” ca stare premaritală decât o alternativă la mariaj.

Uniunile consensuale „târzii”, adică relațiile care depășesc pragul vârstei medii la căsătorie cunosc o cădere sub aspect statistic cu 43,39 % într-o perioadă, relativ scurtă, de doar cinci ani.

În sensul în care ne sunt prezentate datele statistice, putem vorbi de o evidență a coabitării consensuale, cu precădere la vârsta tânără, care nu apare ca o atitudine situată în opoziție față de căsătorie, ci ca o manifestare anterioară acesteia, din diverse motivații diverse (subiecți prea tineri sau prea bătrâni, construirea unei cariere înainte de mariaj, perioada scurtă de cunoaștere mutuală etc.).

Ultimele cercetări naționale realizate de SOROS în anul 2008 arată că 69% dintre cei intervievați consideră că „este bine ca un cuplu care intenționează să se căsătorească să locuiască înainte împreună” (*Viața de familie*, 2008), ceea ce demonstrează, de fapt, necesitatea unei stări premaritale (de multe ori confundată cu uniunea consensuală), perioadă în care partenerii se cunosc, interacționează, construiesc elemente de solidaritate etc.

Stadiul actual al cercetărilor își limitează abordarea la nivelul identificării relațiilor de uniune consensuală indiferent de percepții și forma lor de manifestare. Ele nu rezolvă problema conceptuală pentru a identifica ponderea celor care doresc o alternativă juridică pentru mariaj. Studiile actuale rămân repere primare pentru cercetări în domeniul mentalităților postmoderne de conviețuire conjugală, deoarece arată, în primul rând, o preocupare pentru noi modalități de a înțelege cuplul conjugal.

1. CONTEXUL LEGALIZĂRII UNIUNII CONSENSUALE ÎN EUROPA – O ISTORIE SOCIALĂ

Primele tensiuni sociale din Europa cu privire la recunoașterea juridică a cuplurilor de același sex și a tuturor celorlalte drepturi care decurg din aceasta (avantaje fiscale, drepturi de succesiune, drept de asistență socială) au început pe la jumătatea secolului trecut, iar prima legalizare a avut loc cu circa 40 de ani mai târziu (în iunie, 1989, în Danemarca).

În majoritatea țărilor care au legalizat concubinajul, timpul scurs de la prima propunere juridică și până la legalizarea propriu-zisă a fost de aproximativ 20 de ani, deși manifestările sociale asociate dorinței de legalizare au fost și mai lungi. Nicio țară europeană nu a legalizat uniunea consensuală fără reacții sociale dure. Fiecare legislație propusă pentru legalizare a stârnit reacții juridice și sociale în opoziție cu proiectele propuse pentru autentificarea relațiilor conjugale între persoane de același sex.

Danemarca este, așadar, prima țară din Europa care a legalizat uniunea consensuală. Interacțiunea dintre stat și societate a început să dea roade prin 1968, deoarece partidul socialist a propus un set de modificări legislative, printre care și cele care vizau problema mariajului și a cuplurilor homosexuale. Și, pentru că rezistența socială a fost puternică, a fost constituită o nouă comisie pentru „concubinajul fără mariaj”, pentru a rezolva dificultățile juridice de conviețuire ale persoanelor de același sex. Comisia a predat un raport în anul 1980, în care principala concluzie a fost aceea de a modifica în manieră favorabilă drepturile succesoriale ale concubinilor, independent de sexul partenerilor (Mécary, Leroy-Forgeot, 2000: 18).

În acest context, în iunie 1989 a fost votată legea „parteneriatelor înregistrate”, intrată în vigoare la 1 octombrie 1989, în mod deosebit pentru cuplurile de același sex.

În Franța, printre primele experiențe care au motivat comunitățile de homosexuali să ceară legalizarea relațiilor lor, două par mai evidente. Prima dintre ele este considerată cea a unui steward de la compania Air France, căruia i s-a refuzat de către companie să beneficieze de un bilet pentru partenerul său de viață, deși statutul companiei prevedea că biletele sunt acordate „partenerilor căsătoriți și concubinilor din uniunea liberă”.

A doua situație este cea a unui cuplu format din două femei, una dintre ele cerând beneficiile de asigurări sociale de care beneficia partenera sa în baza legii din 2 ianuarie 1978, care prevedea aceste drepturi pentru cuplurile căsătorite. Desigur, instanța pentru securitate socială i-a respins cererea, motivând că drepturile sunt asigurate doar pentru cuplurile heterosexuale (ibidem: 87). În viziunea condițiilor juridice de protecție socială de atunci, drepturile de „indemnizație de companie” erau posibile doar atunci când concubinajul era heterosexual și neadulterin. De asemenea, din anul 1970 erau admise și criteriile pentru compensațiile materiale ale concubinajului: diferența de sex, existența unei

relații sexuale, comuniune de viață, stabilitate, longevitate și garanția de a fi o uniune recunoscută de mai mulți („la notoriété de la relation”) (Mécary, Leroy-Forgeot, 2000: 86).

Or, orientarea concubinajului exclusiv spre cuplurile heterosexuale a constituit unul dintre factorii care au stimulat minoritatea sexuală să reacționeze în vederea legalizării concubinajului pentru partenerii de același sex. Așadar, dacă legislațiile anterioare căutau, în baza dreptului comun, să recunoască drepturi ale concubinilor „stabili și adulterini”, mișcarea homosexuală a construit o strategie prin care urma să se pretindă drepturi egale pentru toate categoriile de cupluri. Astfel, imediat după al Doilea Război Mondial, un grup de lesbiene au construit o revistă (*Arcadia*), care avea să promoveze mesaje precum „Eliberarea femeii: anul zero” și să facă manifestații de stradă etc. În acest sens, în 5 martie 1971 au sabotat mitingul antiavort „Laissez-les vivre”, iar cinci zile mai târziu emisiunea radio intitulată „L’homosexualité, ce douloureux problème” (Homosexualitatea, această problemă dureroasă). Tot *Arcadia* a acceptat să publice texte pentru promovarea propriilor orientări sexuale, sub titlul *Scrisoare către cei care se cred normali*, declarând că *Noi suntem femei cu un covor moral pe care vă ștergeți voi conștiința!* (FHAR, 1971: 9). Tot în acest număr al revistei au fost publicate și articole pentru susținerea avortului și a contracepției.

Societatea anilor ’70 a sancționat foarte dur intervențiile ulterioare ale feministelor heterosexuale pentru susținerea libertății de exprimare sexuală, acestea fiind catalogate drept „toate lesbiene” (*toutes lesbiennes*) și „prost iubite” (*mal baisées*) – Chauvin, 2005: 117.

Datorită tensiunilor create în urma acestor polemici, prin anii ’90 strategiile homosexualilor au fost regândite și reorientate în jurul ideii de urgență umanitară împotriva SIDA. Strategia avea într-adevăr o consistență politică tipică acelei perioade în care au fost dezvoltate proiectele de legalizare a uniunilor civile, apoi a PACS-ului, și au avut impactul dorit. Astfel, pe la mijlocul anilor ’90, argumentele umanitare au permis un mai mare acces al problematicii homosexuale în sfera dezbaterilor sociale și politice, impulsionate de intelectuali și de femeile politice lesbiene (Chauvin, 2005).

Astfel, după mai multe încercări de a proiecta juridic uniunea consensuală, în ziua de 15 noiembrie 1999 Franța a legalizat Pactul civil de solidaritate.

În Germania, influențele legislative primite din dreptul francez au stimulat din ce în ce mai mult cuplurile de homosexuali să facă demersuri pentru a cere obținerea recunoașterii juridice și a statutului social. De fapt, cuplurile homosexuale reclamau discriminarea de a li se refuza avantajele acordate cuplurilor căsătorite heterosexuale. Evidența nevoii de adaptare legislativă, pe de o parte, pentru a completa legislația germană în conformitate cu interdicția discriminării, prevăzută de Legea Fundamentală germană, și, pe de altă parte, pentru a evita o condamnare din partea Curții europene a drepturilor omului, s-a impus rapid.

Ca o diferență față de legislația franceză, legislatorul german nu a optat pentru un pact civil comun, deschis atât cuplurilor heterosexuale, cât și homosexuale, ci a ales să acorde un statut propriu cuplurilor homosexuale, oferindu-le posibilitatea de a încheia un „parteneriat de viață” (*Lebenspartnerschaft*) asemănător mariajului heterosexual. În acest sens, „*Legea care pune capăt discriminării concubinajelor homosexuale și care instituie parteneriatul înregistrat*” (*Gesetz zur Beendigung des Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Lebensgemeinschaften*) a fost votată în 16 februarie 2001 și s-a numit „*Lebenspartnerschaft*” (*Legea pentru parteneriatul de viață*) – (Wenner, 2005).

În mod ușor diferit, Belgia a cunoscut și ea aceste frământări. Presiunile subiecților LGBT au fost evidente, iar reacțiile sociale pe care le-au generat aceștia au determinat întregul Parlament să reacționeze.

În ceea ce privește legalizarea concubinajului în Belgia, istoria socială are o nouă direcție. Ea este redimensionată politic, devine o resursă pentru partide și are consecințe electorale.

Parcursul parlamentar care a deblocat prin vot instaurarea în Belgia a statutului de coabitare legală va fi, ca și pentru legalizarea mariajului homosexual, un fel de „compromis al Belgiei”. Astfel, prin Decretul Regal din 14 decembrie 1999, se stabilea că statutul legal al coabitării va intra în vigoare de la 1 ianuarie 2000. Totuși, legea nu a condus la o aglomerare de cereri de legalizări de parteneriate, parteneriatul fiind mai mult simbolic decât practic. Trecerea de la concubinaj legalizat la mariaj homosexual a devenit în timp strategia partidelor politice care au înțeles potențialul electoral al comunităților homosexuale.

În anul 1999, cuprins de febra electorală, în Parlamentul belgian s-au înaintat mai multe propuneri de lege pentru legalizarea mariajului, indiferent de tipul de parteneri și de orientarea lor sexuală.

„Gouvernement Arc-en-ciel” s-a văzut pus în fața unor mari conflicte politice din cauza multitudinii punctelor de vedere cu privire la acest aspect. Controvestele plecau de la disputa legalității unui cuplu necăsătorit de a adopta un copil. Atunci, în coaliția „Arc-en-ciel” s-a propus o variantă de compromis, prin modificarea Codului civil belgian, care preciza în articolul 346 că doar soții căsătoriți pot adopta un copil.

Problema coaliției a început atunci când s-au adus în discuție idei cu privire la adopția copiilor de către partenerii necăsătoriți. Majoritatea socialiștilor și a ecologiștilor au susținut opinia conform căreia un copil poate fi adoptat atât de un cuplu de sex diferit, cât și de un cuplu de același sex. Marea majoritatea a liberalilor nu au fost de acord cu această propunere, iar compromisul politic a constat în acceptarea mariajului homosexual cu pretenția interdicției dreptului de adopție (Renchon, 2005).

Manifestându-se cu un alt debut, în Suedia prima formă a concubinajului acceptat juridic a fost autenticată de Biserică. Astfel, partenerii se puteau căsători doar religios, iar Biserica transmitea autorităților publice acest nou statut social,

care le oferă drepturi juridice (Joyeux, 2009: 93). Aceasta a reprezentat o primă strategie a Suediei, prin care transporta presiunile sociale ale comunităților de homosexuali în zona religioasă. Ulterior, autentificarea uniunii consensuale a trecut în grija statului.

2. UNIUNEA CONSENSUALĂ ȘI DINAMICA EI SOCIO-JURIDICĂ

Legalizarea uniunilor consensuale nu reprezintă doar un act în sine care ar recunoaște o stare de fapt, ci un sistem juridic complex, cu o gamă largă de consecințe juridice, fiscale, patrimoniale, parentale și sociale.

Dacă, în primele faze de legalizare, uniunea consensuală în diferitele ei forme era doar un set de provocări naționale, generalizarea acestui fenomen la nivelul Europei a condus spre o tendință de adaptare internațională a sistemelor legislative în așa fel încât să fie permise asocierile conjugale între parteneri care provin din țări diferite. În același timp, o parte importantă dintre țările care au această experiență au căutat să prevină turismul conjugal, prima țară care și-a asigurat resursele juridice pentru a nu deveni „*un nou Las Vegas*” fiind Danemarca (Lund-Anderson, 1998: 339).

Legalizarea uniunilor consensuale în Europa a avut la bază o mentalitate postmodernă, centrată pe individualism, fiecare proiect de lege stabilind drepturile personale, obligațiile, clauzele speciale, regulile de partajare a bunurilor, drepturile succesoriale și formele disoluției. În contrasens cu sistemul internațional, propunerile României pentru legalizarea uniunii consensuale au avut la bază prevederile Codului Familiei, demonstrând faptul că mentalitățile românești cu privire la viața conjugală nu sunt atât de avansate pentru a putea susține cadre socio-juridice specifice legalizării unei alternative la mariaj. Proiectele românești propuse legalizării concubinajului s-au situat departe de stipulările juridice ale legislațiilor internaționale, cu care, cel puțin teoretic, ar fi trebuit să fie asortabile, pentru a permite parteneriatele între persoane de naționalități diferite.

Cu privire la forma juridică de legalizare a uniunii consensuale, sistemul juridic francez precizează faptul că uniunea consensuală (*Pacte civile de solidarité*, scris, de regulă, sub abrevierea PACS) poate fi realizată „*între două persoane majore de sexe diferite sau de același sex pentru a-și organiza viața în comun*” (art. 515–1 din Codul Civil), iar prima interdicție este aceea de a nu realiza o uniune legală între rude până la gradul al IV-lea. El mai prevedea condițiile de consimțământ, de vârstă, monogamie și viața comună, deși obligativitatea locuirii împreună nu a fost bine precizată juridic (ea fiind limitată la formularea „*locuință comună*”).

Spre deosebire de sistemul francez, în legislația Germaniei și a Ungariei parteneriatele civile au fost construite inițial doar pentru cuplurile de homosexuali. Aceeași legislație germană prevedea punctual ca aceștia „*să-și organizeze și să-și*

considera viața împreună”, dar și să aibă în vedere obligația de fidelitate, condiție care nu apare între imperativele legii franceze (Wenner, 2005: 61–62).

Inițial, unul dintre amendamentele parlamentare franceze care au fost prevăzute în propunerea legalizării (unice în toate propunerile europene de legalizare) viza și „pacs-area” fraților și surorilor, dar el nu a fost acceptat (Pillebout, 2000: 14).

Constituirea PACS-ului se realizează în fața greșierului tribunalului de instanță de pe raza căruia face parte unul dintre parteneri sau din zona de reședință a cuplului. Partenerii trebuie să dea o declarație scrisă care însoțește contractul propriu-zis de uniune consensuală. Convenția este înregistrată într-un registru special și prevede unele date contractuale ale celor doi parteneri. Pentru autentificarea unei relații dintre un străin și un cetățean francez se apelează la reprezentantul diplomatic sau consular francez din aria de jurisdicție a rezidenței comune a celor doi parteneri.

Spre deosebire de PACS, sistemul juridic englez nu autentifică parteneriatul civil într-o singură etapă. În prima fază se înregistrează cererea de parteneriat, apoi era stabilită data și locul autentificării, după care urma o altă etapă de așteptare, în care se verifica dacă suma clauzelor trecute de parteneri se afla în concordanță cu legile statului. Abia apoi partenerii primeau un atestat de eligibilitate cu o valoare de maximum 12 luni. Dacă, în tot acest răstimp, partenerii nu își oficializează relația, atestatul devine nul, iar procedura de realizare a parteneriatului trebuie luată de la început (Fluss-Diem, 2005: 71).

În această privință, legislația belgiană pare cea mai relaxată. Autentificarea contractului de uniune civilă se face prin depunerea unui dosar la primărie, care are la bază un formular tipizat. Belgia este singura țară europeană care nu a construit un registru special pentru a înregistra separat contractul de uniune civilă, iar faptul că nu a simțit nevoia să facă diferența între aceste categorii sociale s-a observat ulterior în faptul că s-a numărat printre primele țări europene care au legalizat mariajul homosexual.

Inițial, efectele PACS-ului francez au vizat legalizarea relațiilor și avantajele fiscale. Ulterior, legislatorii au fost nevoiți să adapteze la o serie întreagă de prevederi legislative, printre cele comune mai tuturor legislațiilor europene fiind și interdicția reproducerii asistate și a adopției.

Spre deosebire de proiectul de lege românesc, PACS-ul, precum și celelalte legislații europene, prevăd dreptul concubinilor la „ajutor mutual și material”, deși, în primele faze juridice, nu făceau nicio precizare cu privire la donații și moșteniri. Obligația ajutorului reciproc apare cu caracter general în toate legislațiile europene privind uniunea consensuală. În legea belgiană apare și obligația pensiei alimentare sau o delegație de somație pentru partenerul care nu-și asumă îndatoririle (Renchon, 2005: 91).

Ulterior, legislațiile au vorbit despre drepturile de moștenire, atunci când s-au adus în discuție drepturile asupra copiilor din relația de PACS (copii din mariaje

anterioare, adopția de către o singură persoană etc.), precum și de alte drepturi, precum: dreptul de ședere pe teritoriul țării respective pentru partenerul străin, obligațiile egale față de terți (rate, datorii contractuale), dreptul de transfer al contractului de închiriere a locuinței, dreptul de a beneficia de asistență socială în baza cotizățiilor partenerului care lucrează, dreptul de a vizita copilul, valabil pentru partenerul care a stat minimum doi ani alături de copilul celuilalt partener (trei ani, în cazul statelor nordice și în cazul Angliei), și dreptul de paternitate în urma decesului tatălui adoptator etc.

Mai atentă la detalii, legea germană a preferat prudența și a acordat partenerului un rol de „mică autoritate parentală” (*kleines Sorgerecht*), care îi conferea acestuia drepturi limitate. Această „mică autoritate parentală” putea fi limitată sau chiar anulată de către Tribunalul de Familie, în interesul copilului. În caz de disoluție, legea oferea posibilitatea menținerii relației cu copilul, cu condiția ca acest copil să fi petrecut suficient timp alături de cuplul respectiv (Wenner, 2005: 63).

Cu privire la dreptul de moștenire, legea franceză precizează că partenerul supraviețuitor are dreptul de a deține capitalul partenerului decedat, cu condiția ca partenerul supraviețuitor să nu fie separat de drept sau de fapt.

În același sens, legea slovenă afirmă că viața comună dintre doi parteneri conjugali de sex opus care nu sunt căsătoriți produce aceleași efecte ca și în cazul partenerilor căsătoriți (Devers, 2004: 105).

De asemenea, deși s-a încercat să se construiască o serie de cadre juridice specifice minorităților sexuale, legislațiile europene s-au lovit de anumite limite de percepție. Cu toate că șansele fuziunii juridice dintre partenerii homosexuali au devenit reale, totuși, situația transsexualilor a rămas incertă. În acest sens, Franța a avut o dilemă foarte mare cu privire la transsexuali, deoarece, conform legislației sale, posibilitatea căsătoriei este nulă. Codul civil a avut mult timp în dezbatere acceptarea schimbării de sex și problemele aferente în plan conjugal și s-a propus ca o persoană care dorește să își schimbe sexul să nu fi avut copii sau să nu fi fost căsătorită. Cu toate acestea, imperativul de a nu se căsători lovea în libertatea transsexualilor, care au căutat să facă presiuni în acest sens (Terré, Fenouillet, Hervé, Reiss, 2002: 9).

Analiza parteneriatelor înregistrate demonstrează că relațiile fără mariaj produc uneori efecte juridice foarte apropiate celor din mariaj. Astfel, în țările scandinave și în Spania, acordul încheiat între două persoane produce efecte care sunt, în general, apropiate căsătoriei, la fel cum ruptura se face la fel ca în cazul mariajului (Kairallah, 2002: 79).

În ceea ce privește dimensiunea morală a datoriilor, câteva legislații naționale nu au uitat să impună concubinilor obligații de ajutorare, de asistență și fidelitate reciprocă. Astfel, legea germană precizează că partenerii aflați în parteneriat civil au obligația de întraajutorare și asistență. Legea daneză impune ajutorul mutual și de protecție reciprocă a intereselor familiei (art. 1 din Legea nr. 628 din 15 septembrie

1986). Legea suedeză face precizarea că, atunci când contribuția unuia dintre parteneri pentru cheltuielile comune este insuficientă, celălalt partener trebuie să ofere banii necesari pentru a face față nevoilor personale (Legea nr. 230 din 14 mai 1987, art. 2, capitolul 6).

În alte situații, obligația de fidelitate se deduce din posibilitatea de a obține disoluția judiciară a parteneriatului înregistrat în caz de adulter. Aceasta înseamnă că, în cazul acceptării unei relații deschise, prezența infidelității poate să nu conducă la disoluție.

În Islanda și în Danemarca infidelitatea reprezintă o cauză pentru disoluție atât pentru mariaj, cât și pentru parteneriatul înregistrat. În dreptul olandez, când parteneriatul este dublat de un mariaj sau de o altă uniune, sancțiunea poate fi penală, deoarece este considerată bigamie. În dreptul francez, căsătoria celor doi parteneri sau a fiecăruia cu o altă persoană dizolvă automat PACS-ul realizat anterior.

În Olanda și Danemarca încălcarea impedimentului de a nu se căsători sau de a nu încheia un alt parteneriat este considerată bigamie și este sancționată penal (Devers, 2004: 55–56).

Inițial, legea daneză cerea, printre condițiile sale de legalizare a concubinajului, ca cel puțin unul dintre parteneri să aibă domiciliul în Danemarca și să fie cetățean danez. Aceste prevederi au fost stabilite inițial pentru a descuraja „turismul parteneriatelor înregistrate”. Ulterior, în anul 1998, a fost depus un nou proiect de lege, intrat în vigoare la 1 iulie 1999, care prevedea de atunci încolo că doi parteneri de altă naționalitate își pot oficia un astfel de parteneriat dacă au rezidență în Danemarca de minimum 2 ani (Lund-Andersen, 2003: 13).

În ceea ce privește separarea juridică a concubinilor, sistemul francez pare cel mai libertin dintre toate legislațiile internaționale. Inițial, regulile disoluției erau atent monitorizate și analizate. Dacă nu exista un motiv care solicita urgentarea disoluției, procedura dura minimum trei luni de la data semnării declarației de disoluție. Ultimele prevederi legislative permit fiecărui partener să trimită prin poștă o scrisoare prin care cere disoluția la tribunalul unde a fost autentificat PACS-ul, iar în momentul primirii scrisorii parteneriatul devine nul. Disoluția rezultă în urma unei declarații comune a partenerilor, dată greșierului de la tribunalul de instanță sau printr-o declarație unilaterală semnată de unul dintre parteneri (Codul Civil, art. 515–517). În cele două cazuri, declarația de încetare a PACS-ului trebuie consemnată în registrul ținut la tribunalul de instanță.

În Islanda și Suedia, disoluția parteneriatelor înregistrate presupune o procedură judiciară realizată prin analogie cu principiile de aplicare valabile pentru procedura divorțului. În contrast față de sistemul legislativ islandez și cel suedez, dreptul francez și cel belgian nu au instaurat o procedură de disoluție a parteneriatului înregistrat, precum în cazul căsătoriei.

Legea belgiană prevede că partenerii care vor să se separe trebuie să dea o declarație în fața ofițerului de stare civilă din zona de domiciliu a partenerilor sau

din zona de domiciliu a partenerului, prin care să se solicite soluția cuplului (Codul Civil, art 14776, §2, alin. 2). Așadar, este suficientă completarea unei declarații scrise *contre réception* („cu confirmare de primire”) de la ofițerul de stare civilă al primăriei de care aparține cuplul respectiv, chiar și fără o perioadă de preaviz (Renchon, 2005: 95).

Spre deosebire de legislația franceză, sistemul dreptului englez nu admitea soluția partenerilor în forma unilaterală sau prin acordul părților, ci era impusă autoritatea judiciară. Parteneriatul civil putea fi anulat cu nulitate absolută pentru încălcarea unor dispoziții legale, precizate în art. 3 din lege, precum: identitatea sexuală, relație de rudenie existentă, condițiile minime de vârstă, vicierea condițiilor de notificare prealabilă, înregistrarea parteneriatului în alt loc decât cel prevăzut. Aceste condiții devin motive de nulitate a relației în decursul primilor trei ani de conviețuire legală, apoi ele sunt prescrise (Fluss-Diem, 2005: 80).

3. HOMOPARENTALITATEA – DILEMĂ JURIDICĂ ȘI MORALĂ

Una dintre dilemele mari asociate legalizării uniunii consensuale în Europa a fost și homoparentalitatea. Deși nu au anticipat-o de la început, existența copiilor în cuplurile de același sex nu a putut fi ținută sub control. Astăzi aproape toate legislațiile europene rămân „vulnerabile” homoparentalității, chiar și atunci când cuplurilor de același sex li se interzice juridic dreptul de adopție. Inițial, toate legislațiile europene cu privire la legalizarea concubinajului interziceau adopția și reproducerea medicală asistată pentru cuplurile de homosexuali, însă nicio legislație europeană nu a putut interzice adopția de către o singură persoană. Așadar, reacția strategică a partenerilor homosexuali a fost să solicite adopția ca persoană singură. În acest mod, calitatea de părinte aparținea legal unui singur partener, însă relația cu copiii era dezvoltată de ambii parteneri. Începuturile acestor proceduri au stârnit reacții dure din partea heterosexualilor, reacții care au avut și efecte în consecință – stimularea comunităților de homosexuali de a cere dreptul de adopție.

De remarcat este și faptul că, deși experiența legalizării este longevivă pentru multe țări, unele dintre ele permițând și adopția, indiferent de orientarea sexuală a adoptatorilor, totuși dilemele morale, polemice și opozițiile n-au încetat niciodată (Terec-Vlad, 2015).

O altă cauză care a generat fenomenul de homoparentalitate a reprezentat-o o categorie mai rară a partenerilor, care, în căutarea identității sexuale, au avut, în primele faze de dezvoltare conjugală, relații cu un partener de sex opus, din care au rezultat copii. Dilema morală a unor astfel de situații a fost și mai mare. Societatea cerea scoaterea copilului din mediul homosexual, acțiune care ar fi echivalat cu separarea copilului de părintele natural, ceea ce a condus la un alt set de polemici și forme de manipulare de ambele părți.

Polemicile acide dintre cele două grupuri (susținători LGBT sau susținători heterosexuali) au fost generalizate în toate mediile sociale. În argumentările lor, susținătorii LGBT se întrebau retoric dacă nu cumva și *copiii crescuți de mamă și sora acesteia sau de tată și un frate au aceleași probleme de integrare socială*, în timp ce susținătorii heterosexualității acuzau faptul că homosexualii nu sunt născuți din homosexualitatea lor. Deși forma aceasta de manipulare a redus la tăcere o categorie largă de contestatari, totuși ideea susținerii familiilor de origine (care, în retorica partenerilor de același sex, simula un cadru funcțional asemănător cuplurilor homosexuale) este diferită: tatăl cu un frate sau mama cu o soră dezvoltă un set de funcții de susținere a copiilor în procesul de creștere, educație și integrare socială, în timp ce un cuplu homosexual are altă structură funcțională care îi definește relația din interior. Teama de devianță sexuală, de socializare defectuoasă, din cauza lipsei modelului matern sau patern, de frustrare, de integrare socială dificilă etc. a generat polemici frecvente pentru situația homoparentalității, la care se pare că nu s-au mai oferit contraargumente.

Cu toate acestea, câteva țări scandinave, precum și Olanda au autorizat partenerii înregistrați ca homosexuali să adopte împreună un copil. Ca efect, legalizarea unui fenomen într-un stat are ca efect stimularea legalizării sale și în statele vecine. Astfel, începând cu Amendamentul nr. 360 din 2 iunie 1999, legea daneză prevede că partenerii înregistrați pot adopta împreună un copil, mai puțin atunci când este vorba despre unul venit dintr-o altă țară (Lund-Andersen, 2003: 13).

La fel, legea islandeză dispune că o persoană aflată într-un parteneriat înregistrat poate adopta un copil cu partenerul său, dacă acel copil adoptabil nu provine din alt stat (art. 6, alin. 1 din Legea 87 din 12 iunie 1996). Legea olandeză mai face precizarea că posibilitatea adopției se oferă doar cuplurilor care locuiesc împreună de minimum trei ani (Cod Civil, art. 1: 228(2)). Cererea de adopție poate fi făcută după ce, în prealabil, timp de minimum un an, adoptatorul a locuit și a îngrijit acel copil (Cod Civil, art. 1: 228(1)).

Cu toate acestea, una dintre marile provocări pentru adopție o reprezintă și problema cuplurilor mixte din țări cu legislații diferite. Un astfel de caz este cel al unui concubin italian căruia i-a fost refuzat dreptul de adopție a unui copil francez, pentru motivul că legislația italiană (Legea 184 din 1983) interzice adopția de către o persoană singură. Astfel, deși legislația franceză era mult mai permisivă decât cea italiană, totuși, efectele morale, sociale și juridice nu s-au dorit a fi asumate de către legislatorul francez – astfel, nulitatea juridică a unei calități parentale în spațiul italian plasa copilul într-o situație de vulnerabilitate severă pe toată perioada șederii cuplului în Italia.

Într-o perioadă largă, cea a construcției juridice, a formării și a reformării legislative în vederea accesului la adopție a cuplului de același sex au existat anumite goluri în sistemul dreptului internațional, care au permis anumite speculații. În problematica studiată de noi, unele state acceptă adopția pentru o persoană singură, altele nu o blochează. Și, deși legile sunt clare, în caz de

incompatibilitate legislativă, anumite persoane preferă să obțină, în timp, altă naționalitate, care să le permită acest lucru pe fondul faptului că majoritatea statelor nu au texte legislative pentru a pedepsi aceste tentative de fraudă (Devers, 2004).

În ceea ce privește conviețuirea cu partenerul de același sex, femeile au fost întreabate cum cred că ar fi optim să se rezolve problema „homoparentalității”, iar varianta cu cea mai mare pondere a fost alegerea unui model de compromis, cu un genitor care să joace un rol de referent masculin și să-și exercite funcțiile de tată (Descoutures, 2008). Plasarea unui tată cu rol de genitor în afara mediului conjugal în care se dezvoltă copilul implică însă un alt set de dileme morale, prin construirea unei imagini disolute a unei familii separate de diferențe structurale de fuziune conjugală. Pe de altă parte, prezența secvențială a părinților în procesul de educație și integrare socială a copiilor poate constitui o altă dilemă care ține de dezvoltarea lor psiho-fizică, intelectuală, morală și socială.

În România, Legea nr. 273 din anul 2004, art. 2, privind regimul juridic al adopției, republicată în 2012, are aceeași formă sensibilă, definind adoptatorul ca fiind „persoana care a adoptat sau dorește să adopte, în condițiile prezentei legi”.

În țara noastră nu sunt cunoscute astfel de situații de homoparentalitate, chiar și în situația unei legi flexibile pentru strategia descrisă mai sus. Mai mult, conform ultimului studiu european cu privire la gradul de acceptabilitate a adopției pentru cuplurile de același sex, statistica generală arată că, într-o proporție de 42 %, cetățenii europeni sunt de acord. Printre țările cu cel mai mare grad de dezacord se situează Malta (86 %), România (85 %) și Cipru (84 %), conform EOS GALLUP Europe, 2003.

4. UNIUNEA CONSENSUALĂ – O ABORDARE COMPARATIVĂ ÎNTRE ROMÂNIA ȘI FRANȚA

O analiză asupra legislației internaționale cu privire la uniunea consensuală și condițiile de legalizare a ei apare ca absolut necesară pentru înțelegerea corectă a fenomenului de uniune consensuală. În acest sens, trebuie să se identifice condițiile sociale specifice legiferării concubinajului, pentru a aprecia în mod comparativ experiența socială și juridică internațională cu tendințele României în această direcție.

O comparație corectă metodologic ar putea fi făcută cu legislația franceză a Pactului Civil de Solidaritate (legea din 15 noiembrie 1999, care a legalizat uniunea consensuală în Franța), deoarece o parte consistentă din Codul Familiei și, ulterior, una din Codul Civil românesc au fost direct influențate de Codul Civil francez. De asemenea, prima propunere pentru legalizarea uniunii consensuale în România a avut la bază prevederile generale ale Codului Familiei, așadar și-a fundamentat resursele pe elementele legislative de influență franceză.

În România, Recensământul din anul 2002 a contabilizat 6 012 916 cupluri, dintre care 86,2% sunt căsătorite (5 174 794) și 13,8% (838 122) sunt în

concubinaj. Or, de aici putem deriva o problemă tehnică de nivel național, deoarece în 2002 aplicarea chestionarului nu a fost făcută doar de specialiști în domeniu, care să explice diferențele dintre căsătorie și alternativele maritale și să evedențieze confuzia conceptuală cu privire la concubinaj (alternativă la căsătorie sau stare premaritală). Din acest motiv întrebările cu privire la uniunea consensuală nu oferă garanția percepției unei forme de conviețuire în alternativă cu instituția căsătoriei, din care să poată fi derivată ulterior necesitatea legalizării concubinajului.

În cercetările sale, Louis Roussel atenționa încă din 1989 asupra faptului că tendința ultimilor ani este orientată în jurul unei duble mișcări: pe de o parte, un fel de ezitare a cuplurilor de a intra în instituția căsătoriei și, pe de altă parte, o suplețe a legii, care, în spiritul legislatorilor, trebuia să atenueze această reticență. Așadar, putem spune că asistăm la o dublă dezinstituționalizare, una în comportamente, alta în legislația însăși. Observăm pe de o parte, dorința romantică de fuziune cu partenerul și, pe de altă parte, dorința de independență, condusă în anumite cazuri, până la individualism (Roussel, 1989: 126).

Deși putem vorbi despre o mentalitate mult decalată cultural, familia europeană fiind plasată, de cele mai multe ori, dincolo de reperele clasice ale modernității, ea fiind mai degrabă postmodernă (atât în manifestările concrete, cât și în legislația însăși), totuși, chiar și pentru România este evidentă evoluția spre un alt sistem marital, aflat, însă, pentru moment, doar într-o fază de construcție și adaptare.

De multe ori, schimbările legislative din România nu au fost extensia unor nevoi comunitare, ci, mai degrabă încercări de adaptare discretă la experiența juridică internațională. Dacă aspectele culturale, religioase sau strict cutumiare s-au voalat odată cu trecerea timpului, noile orientări juridice nu au răspuns întotdeauna unor strategii care să preîntâmpine anumite nevoi naționale. Spre exemplu, simplificarea procedurilor de divorț, în anul 1993, ar fi trebuit să conducă la o accentuare a divorțialității, așadar, la o creștere a numărului de divorțuri, extensie a unei legislații permissive, care oferea un acces mai ușor la divorț pentru cuplurile aflate în conflict. Astfel, dacă în anul 1993, rata divorțialității în România era de 1,37‰, anii următori au echilibrat divorțialitatea în jurul valorii de 1,5‰, România menținându-se printre țările europene cu cea mai mică divorțialitate. Or, același lucru se întâmplă și cu legalizarea concubinajului. Dacă în perioada 2010–2011 au fost aduse modificări legislative în ceea ce privește simplificarea procedurilor de divorț, totuși rata divorțialității scade de la 1,59‰ în anul 2011 la 1,4‰ în 2012‰ și la 1,27‰ în anul 2013, ultimul indicator național de divorțialitate înregistrând valoarea de 1,39‰ în anul 2018 (Insse.ro, 2019).

Pentru țara noastră, amânarea mariajului este dublată de fenomenul coabitării, o stare premaritală argumentată de cele mai multe ori cu idei stereotipizate care ar avea menirea să justifice o alternativă de moment pe care mulți o confundă cu uniunea consensuală. Evoluția juridică a legislației familiale în România arată și ea o relaxare, în sensul unei libertăți crescute, ușor orientată spre forme de mariaj din ce în ce mai mult contractualizate. Pretențiile de a construi contracte prenuptiale ar

putea reprezenta premise de bază menite să modifice consistent orientarea mariajului și, în același timp, a familiei. În contrapondere, articolul 360, alineatul 1 și 2 din Noul Cod Civil, cu privire la regimul separației de bunuri, nu este unul des utilizat de partenerii care se căsătoresc.

Cu toate acestea, dezinstituționalizarea în comportamente nu pare atât de evidentă în spațiul românesc, ceea ce ne plasează la o oarecare distanță de cadrul socio-juridic care a permis țărilor occidentale să asimileze comportamente și atitudini specifice unor forme de manifestare conjugală situate în alternativă cu căsătoria legitimă. Confundarea stării premaritale cu uniunea consensuală a reprezentat pentru legislatori baza argumentării necesității uniunii consensuale în România.

În cazul Franței, scăderea numărului de căsătorii din anul 1973 i-a făcut pe unii demografi să creadă că se asistă la o întârziere a vârstei tinerilor la momentul căsătoriei; în realitate, tinerele generații amânau celebrarea oficială a uniunilor lor, precedând-o de o nouă formă de uniune (logodnă). Scăderea nupțialității i-a constrâns să regândească această ipoteză, deoarece nu se evidențiază pregnant o amânare, ci punerea în practică a unui nou comportament (Segalen, 2002: 131).

Acesta a fost debutul unei noi orientări sociologice și juridice în Franța – uniunea consensuală. De fapt, momentul zero al strategiilor pentru legalizarea uniunii consensuale în toată Europa a fost creat și stimulat de cuplurile de homosexuali care au stat la baza tuturor strategiilor, reclamând inechitatea socială.

5. PROPUNERI DE LEGALIZARE A CONCUBINAJULUI ÎN ROMÂNIA

Până în acest moment, România a cunoscut trei proiecte de lege pentru legalizarea uniunii consensuale, toate fiind respinse.

Prima propunere de lege pentru legalizarea uniunii consensuale în România este cea a lui Nicolae Păun. În acest sens, deputatul Nicolae Păun depune un proiect de lege în ziua de 26 martie 2002 (Pl 158 / 2002)¹. Inițiatorul considera că, „sub aspectul său civil, instituția căsătoriei este de dată relativ recentă, concubinajul existând, în schimb, atât înainte, cât și după căsătorie”. Motivațiile acestui proiect au fost urmărite de inițiator pe trei planuri: o protecție juridică a acestor cupluri, micșorarea numărului de copii abandonați și, prin extensie, o cheltuială mai mică a statului în această direcție și scăderea divorțialității. În ceea ce privește diminuarea numărului de copii abandonați, nu există date statistice internaționale care să confirme aceste afirmații. Orientarea generală a celor care doresc legalizarea uniunilor consensuale este una individualistă, așadar, conform acestor mentalități, un copil poate însemna diminuarea autonomiei, a independenței, a condiționării în ceea ce privește alocarea resurselor materiale etc. De asemenea, cheltuiala mică a statului în ceea ce privește susținerea viitoarelor cupluri

¹ http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=3074.

consensuale legalizate este ușor utopică. Ponderea cea mai mare a copiilor provine de la cuplurile căsătorite sau de la cele care se vor căsători. Așadar, simpla autentificare juridică a uniunii consensuale nu presupune și stimularea spiritului parental, nu duce la un plus de responsabilitate în acest sens și nu ferește societatea de riscurile monoparentalității.

Experiențele internaționale ale tuturor țărilor care au legalizat uniunea consensuală arată că, asociate proiectelor de legalizare a concubinajelor, sunt anumite strategii economice de susținere, drepturi fiscale, drepturi sociale etc., toate solicitante de buget (dreptul de a beneficia de asigurare medicală al partenerului care lucrează, diminuarea taxelor pentru anumite categorii de cupluri, pensie de urmaș etc.). Or, aceste precizări cu impact bugetar nu apar în propunerile legislative românești pentru legalizarea uniunii consensuale, o excepție relativă fiind ultima propunere legislativă a senatorului Remus Cernea.

Practic, una dintre problemele generale ale proiectelor românești pentru legalizarea uniunii consensuale limitează totul la cadrul legislativ care atestă fuziunea legală între parteneri, însă nu fac referire la costurile asociate acestei stări de legalitate a cuplului consensual. Dilema morală, astfel, ține de faptul că drepturile de a fi împreună nu sunt dublate de drepturi fiscale și administrative (Terec-Vlad, 2016).

Spre deosebire de modelele europene, proiectul lui Nicolae Păun preciza că acest tip de uniune este admis doar pentru persoanele de sex opus (art. 2.1). Cu o formă simplificată de legalizare în fața notarului, regulile erau influențate de codul familiei: o vârstă mai mică de 18 ani la bărbați și de 16 ani cu dispensă pentru fetele care pot face dovada existenței relației de cel puțin un an înainte, fără întrerupere. Singurul imperativ al acestei convenții era interdicția de a încheia un alt contract de concubinaj mai devreme de 6 luni de la data notificării celui deja existent. Partenerii aveau obligația să contribuie în raport cu veniturile la cheltuielile de întreținere și, dacă unul dintre parteneri nu poate contribui financiar din motive obiective, „să-i poată fi rambursată suma [cheltuită de partenerul cu venituri] cu dobânda medie a pieței financiare”.

Proiectul avea și două prescripții care făceau referire la familie. Prima dintre ele este o copie a articolului 41 din vechiul Cod al familiei, care prevede dreptul la întreținerea partenerului (chiar și după încetarea căsătoriei), dacă acesta se află în incapacitate de muncă din vina celuilalt partener. Articolul 16 al acestei propuneri de legalizare a concubinajului făcea o apreciere deosebită, care valida standardul ridicat al căsătoriei, al stabilității sale în raport cu uniunile consensuale: „dacă perioada de concubinaj depășește 10 ani, în sensul prezentei legi, concubinilor le sunt aplicate prevederile dreptului familiei prin asimilare cu instituția căsătoriei”.

Aceasta pare o apreciere interesantă pentru multe cupluri care sunt împreună de mai mult timp. Acceptând o astfel de legalizare a relației lor, ei vor primi, ca efect al stabilității lor, statutul de persoane căsătorite legitim. Este evidentă diferența de atitudine în cazul acestei orientări a concubinilor spre viața de familie,

ca efect al stabilității unei perioade de minimum 10 ani. Totodată, această precizare arată că nici în cazul acestui proiect de lege nu apare clar distincția între relația dintre doi parteneri ca stare premaritală și relația de uniune consensuală, ca alternativă la căsătoria legitimă, tocmai pentru că nu oferă posibilitatea opțiunii permanente pentru concubinaj (partenerii care nu ar dori un mariaj ar fi obligați să se separe juridic la sfârșitul celor 10 ani de concubinaj, pentru ca ulterior să contracteze un alt concubinaj, pentru a evita riscul asimilării la mariaj).

Regulile de soluție a concubinajului exprimă încă o dată libertatea cuplului. Dacă, la momentul propunerii, legislația românească pentru divorț solicita motive întemeiate pentru soluție (excepție fiind cazurile de divorț prin acordul părților), concubinilor nu le trebuia niciunul. De asemenea, când unul dintre parteneri se căsătorește, actul care atestă concubinajul cu o altă persoană devine nul. Această prevedere este importată din legislația franceză a Pactului Civil de Solidaritate.

Proiectul propus de Nicolae Păun are o strategie diferită față de cea a întregului spațiu european. Dacă, în toate legislațiile internaționale cu privire la legalizarea uniunii consensuale, statele au construit texte de lege speciale în acest sens, pentru ca apoi să le actualizeze în noi forme ale Codului Familiei sau Codului Civil, propunerea românească și-a adaptat formulările la prevederile deja existente în Codul Familiei, precum cele privind condițiile de vârstă, condițiile de responsabilitate juridică, forma de soluție etc.

În același timp, proiectul de lege face o compilație interesantă între două sisteme legislative diferite. Pe de o parte, împrumută din sistemul francez formele soluției prin căsătoria unuia dintre concubini, împrumută o parte consistentă din formular, precizând opțiunea clauzelor personale, și totuși, în privința resurselor personale, influențele sunt din zona țărilor nordice (împrumutul între soți), unde nivelul de individualism, de independență materială este mult decalat față de mentalitățile românești.

În anul 2010, senatorul Viorel Ariton a făcut prima propunere de lege pentru legalizarea concubinajului „asortabilă” Occidentului. A fost prima dată în România când s-a depus spre legalizare un proiect pentru legalizarea uniunii consensuale, fără să fie precizată orientarea sexuală a partenerilor. Reacțiile sociale dure la adresa proiectului de lege, orientările exigente ale articolelor de presă și, în același timp, reticența autorităților l-au făcut pe senator să-și retragă singur proiectul din Parlament.

Într-un studiu asupra articolelor de presă din România cu privire la legalizarea uniunii consensuale, indiferent de orientarea sexuală a partenerilor, discuțiile au vizat condiția homosexualității într-o proporție de 18%, gradul de moralitate/imoralitate versus dreptul la libertate de manifestare, 34%, iar polemicile de pe forumuri au fost de cele mai multe ori stimulate de conflictul de „orientare” dintre persoanele cu parteneri de același sex și heterosexuali. Într-o pondere mai mică, polemicile au fost dublate de argumente religioase (8%), contraargumentele susținătorilor legalizării cuplurilor de același sex făcând apel la modernitate (57%) și la exemplele altor state care au această experiență juridică (29%).

În ceea ce privește mentalitatea românească surprinsă în articolele de presă, dar și pe alte pagini web care au importat și comentat aceste articole, imaginea legitimității juridice a concubinajului este una voalată. Deși textele articolelor expuneau și comentau punctual resursele juridice expuse în proiect pentru legalizarea concubinajului, discuțiile de pe forumuri și de pe alte tipuri de pagini web au fost orientate spre caracterul nelegal pe care îl presupune concubinajul. Analiza statistică realizată în acest sens arată că, într-o proporție de 42%, imaginea concubinajului apare mai mult ca o stare premaritală, în 32% dintre situații fiind privită ca o stare de fapt a unui cuplu fără forme legale și într-o proporție de 18% fiind înțeleasă ca o stare maritală (Apostu, 2015).

Dincolo de propunerile propriu-zise, de dorințele voalate de legalizare, propunerile de lege nu au anticipat prea atent efectele sociale, economice și culturale asociate acestei legalizări. Așa cum s-a precizat mai sus, ipoteze precum creșterea monoparentalității, creșterea nașterilor în afara căsătoriei, fenomene precum homoparentalitatea, la care este expusă România, din cauza flexibilității legislative dublate de o mentalitate prea puțin adaptată reperelor postmoderne etc., sunt factori care trebuie calculați și prevăzuți anticipativ în proiecte sociale coerente apte să asigure funcționalitatea unor astfel de cupluri aflate în alternativă cu căsătoria legitimă.

Ultima propunere de lege este cea inițiată de un grup de parlamentari independenți PSD și PP-DD, în frunte cu senatorul Remus Cernea, în anul 2013 (PL nr. L597 / 2013)². Această propunere legislativă a fost cel mai bine realizată, cu cele mai clare și mai punctuale prevederi legislative din toate proiectele de legalizare a concubinajului depuse până atunci. Într-o formă unică, bine fundamentată juridic, cu influențe legislative din spațiul european, senatorii au propus legalizarea uniunilor libere, fără a face precizări sau a da interdicții în ceea ce privește orientarea sexuală a partenerilor. Proiectul propunea autentificarea la notariat a relațiilor dintre concubini, recunoașterea parteneriatelor civile internaționale, ale celor mixte etc. De asemenea, erau făcute precizări patrimoniale, condiții de soluție și partaj, se solicita drepturi de protecție socială, drepturi la pensia de urmaș, conform Legii 19 din anul 2000, art. 67, 68, 69.

În ziua de 9 decembrie 2015, propunerea de lege a fost respinsă, datele ultimelor polemici fiind disponibile pe pagina Camerei Deputaților³.

6. MENTALITĂȚI ROMÂNEȘTI CU PRIVIRE LA UNIUNEA CONSENSUALĂ

Cercetarea cantitativă realizată asupra spațiului românesc cu privire la opiniile despre alternativele legale la mariaj (Apostu, 2015) evidențiază o serie de *pattern*-uri clasice de manifestare și, în mod paradigmatic, unele orientări conjugale situate în contrasens. De cele mai multe ori, „învechirea” mariajului este

² http://www.parlament.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=17488&cam=1.

³ <http://www.parlament.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7598&idm=18>.

justificată prin argumente stereotipizate și de mult timp apuse, atât din punct de vedere juridic, cât și din punct de vedere social.

Astfel, la întrebarea ce reprezintă o căsătorie, 35,6% dintre indivizi punctează în primul rând caracterul legal, 17% o consideră o formă optimă de manifestare a fericirii, 16,4% cred că reprezintă o formă juridică stabilă care oferă siguranță și 14,7% o definesc în moduri diferite, prin concepul dragostei asociate cu scopuri/valori comune. 5,8% dintre persoanele chestionate au afirmat caracterul ei tradițional, așadar de obligație care trebuie respectată și datorită conotației sale religioase. Într-o proporție de 3,3%, mariajul a fost considerat un risc și o afacere.

Apreciind deci valorile cu cea mai mare consistență, într-o proporție de 83,7%, imaginea mariajului este puternic reprezentată pozitiv, asociind în această dimensiune atât valorile juridice autentice, cât și resursele sale psiho-sociale: iubirea, fericirea și confortul unei relații stabile.

Din cealaltă perspectivă, cea a dezavantajelor mariajului, răspunsurile cu cea mai mare pondere sunt cele care consideră că în mariaj nu sunt dezavantaje (20%); 16,3% consideră că mariajul afectează libertatea indivizilor, fapt care constituie un disconfort conjugal pentru partenerii căsătoriți. În aceeași direcție a dezavantajului, 13,4% dintre cei chestionați reclamă riscurile monotoniei dintre partenerii căsătoriți, în timp ce 14% afirmă că dezavantajul cel mai mare al mariajului îl reprezintă prezența conflictelor.

De asemenea, riscul separării este și el reclamat ca fiind un dezavantaj pentru persoanele căsătorite cu o pondere de 12,7% din totalul factorilor identificați care arată dezavantajul mariajului. Cu o pondere mai mică (9,2%), dependența față de partener apare și ea ca un dezavantaj pentru persoanele căsătorite.

Printre cel mai slab invocate dezavantaje sunt cele care țin de inechitatea de rol conjugal, precum și riscurile patrimoniale care pot decurge în urma separării partenerilor căsătoriți (Apostu, 2015).

De asemenea, studiul realizat de SOROS (2008) evidențiază, chiar și pentru cei care prezintă declarativ opțiunea spre uniune consensuală, că starea de concubinaj nu este decât o fază tranzitorie, care marchează etapa de adaptare și fuziune a partenerilor până la decizia căsătoriei, prin impedimente ca: dificultăți financiare – 58,4%, nu suntem pregătiți / nu a venit momentul – 30%, vrem să ne cunoaștem mai bine – 22,5%, suntem prea tineri pentru căsătorie – 15,3% etc.

În ceea ce privește ipoteza uniunii consensuale ca stare premaritală, rezultatele studiului o confirmă cu o mare evidență statistică. Pentru a identifica valorile conceptuale ale uniunii consensuale la tineri, în instrumentul de cercetare s-a folosit o întrebare deschisă, pentru a oferi libertatea unor definiții cât mai ample, în conformitate cu propriile opinii ale persoanelor cuprinse în studiu. Inițial, ponderea de 63% dintre chestionați era a celor care au identificat uniunea consensuală ca o stare pregătitoare pentru mariaj, la care am putea adăuga un procent de 11,4%, al celor care au declarat în diferite forme că uniunea consensuală este o stare intermediară pentru indeciși. Aceasta ar putea conduce spre ipoteza

conform căreia 25,6% dintre cei chestionați ar cunoaște valoarea conceptuală a uniunii consensuale.

7. CONCLUZII

Societatea românească surprinde un moment de tranziție spre structuri mai degrabă asortate individualismului relațional decât vechilor optici cu privire la solidaritate. Generațiile tinere centrează cu prioritate împlinirea personală prin celălalt – fuziunea apare în momentul în care fiecare se împlinește prin celălalt. Astfel, solidaritatea tinde să devină mai degrabă o consecință a funcționalității decât o funcție în sine, așa cum o descria Durkheim.

Cu toate acestea, societatea încă mai are influențe tradiționale care întârzie momentul asimilării noilor valori postmoderne centrate pe individualism. De altfel, așa se și explică fluctuațiile valorice care definesc, pe de o parte, modernitatea și pe de altă parte, postmodernitatea. Așa pot fi explicate, de asemenea, datele și fluctuațiile valorice obținute în Recensământul din 2002, dar și din cercetările ulterioare care analizau relațiile de gen, optica distribuției de rol conjugal și mentalitatea despre viitorul juridic al relațiilor conjugale.

Tinerii identifică particularitățile unei relații de uniune consensuală (relație fără acte, cu obligații și investiții reduse, cu o reticență în a-și asuma anumite sarcini și roluri etc.), dar nu o plasează în alternativă cu instituția legitimă. Mai mult, deoarece conceptele de stare premaritală sau coabitare nu fac parte din limbajul comun al tinerilor, fiind mai degrabă unul specializat, în vorbirea curentă sunt folosite conceptele de concubinaj sau uniune consensuală, chiar și atunci când aceștia privesc propriile relații conjugale din perspectiva orientărilor maritale.

În concluzie, observăm că și în România, problematica uniunilor consensuale ocupă un loc vizibil în dezbaterile sociale și în mentalitățile tinerilor. Atât experiențele sociale, cât și cele juridice încep să aibă din ce în ce mai mult consistență, iar influențe ale legislațiilor internaționale se pot observa în proiectele de legalizare a uniunilor consensuale, propuse în România.

Cazul legalizării uniunii consensuale în Danemarca poate fi privit în paralel cu fenomenele care au condus la Referendumul din 2018. În paralel cu promisiunea protecției mariajului, liderii politici anunțau în alternativă construirea unui cadru legal pentru partenerii de același sex. Or, într-o societate cu nivel crescut de intoleranță la acest tip de parteneriate, strategia politică viza construirea unui cadru juridic de protecție pentru mariaj, care a avut ca efect scăderea atenției acordate alternativelor conjugale promise de coaliție. Protejarea unui concept nu rezolvă dilema morală și culturală a unei societăți reticente la alte tipuri de relații conjugale decât cele heterosexuale. Mai mult, construirea unui cadru legislativ specific parteneriatelor formate din persoane de același sex era asociată cu „riscurile” adopției singulare și, în extensie, cu cel al fenomenului de homoparentalitate.

Prima piedică spre legalizare în acest parcurs o reprezintă problema mentalităților sociale, fiecare proiect fiind întâmpinat cu reticență, critici dure și o serie de răspunsuri legislative exigente împotriva acestora. Alteori, voci voalate din societatea românească păreau să accepte starea de concubinaj și, poate paradoxal, aceeași comunitate și-a manifestat prompt reticența la legalizarea acestor relații. Această aparentă contradicție poate fi explicată prin faptul că în România indivizii nu înțeleg concubinajul și din perspectiva sa juridică. Ei nu au o opoziție directă împotriva uniunii consensuale (înțeleasă ca formă simplă de coabitare), ci împotriva legiferării ei. Mai mult, deschiderea premiselor unei alternative maritale juridice fără diferențiere de sex crește nivelul de reticență.

În România, însă, legalizarea uniunilor consensuale nu a fost consecința unor presiuni sociale, ci a ținut doar de simple inițiative legislative. Dacă, în tot spațiul occidental, uniunea consensuală a fost solicitată și susținută cu exigență de mai multe comunități LGBT (deși voci discrete în acest sens au existat mai degrabă atunci când minoritatea a fost criticată pentru propriile fundamente valorice), în România nu au existat astfel de manifestări, așadar, nu au cerut-o decât legislatorii. Mai mult, ei au fost cei care au căutat susținere în astfel de comunități. Argumentele folosite, fie pentru susținerea fie pentru contestarea acestor proiecte de lege ne arată că imaginea concubinajului nu este privită în alternativă cu căsătoria legitimă, ci ca stare premergătoare mariajului. Acesta este, de fapt, și motivul unei slabe susțineri pentru legalizare – românii nu pot cere legalizarea progresivă a unei stări de fapt, din care urmează să iasă juridic, după un timp, pentru o altă legalizare – căsătoria.

Interesul politic care înțelege capitalul electoral al inițiativelor de legalizare a mariajului între persoane de același sex crește considerabil. Înțelegând contextul Belgiei, experiențe ulterioare similare, atât în Europa, de exemplu în Franța, înainte de momentul autentificării juridice a mariajului homosexual din 17 mai 2013, cât și în Statele Unite, în anul 2012 (Zambiras, 2013), au făcut ca orientarea către comunitatea LGBT să nu fie privită doar prin prisma drepturilor solicitate de aceștia, ci și prin cea a unor strategii cu potențial electoral.

BIBLIOGRAFIE

1. Apostu, Iulian (2015). *Căsătoria între stabilitate și disoluție*, București: Tritonic.
2. Chauvin, Sébastien, *Les aventures d'une "Alliance Objective". Quelques moments de la relation entre les mouvements homosexuels et le mouvement féministe au XX-e siècle*, în *L'homme et la société*, 2005 / 4 – nr. 158, p. 111–130, Paris: L'Harmattan.
3. Descoutures, Virginie (2008). *Les mères lesbiennes. Contributions à une sociologie de la parentalité*, Thèse de sociologie sous la direction de François de Singly, Université Paris V-René Descartes.
4. Devers, Alain (2004). *Le concubinage en droit international privé*, Paris: LGDJ.
5. Fluss-Diem, Jacqueline (2005). *Le "Civil Partnership" en droit anglais*, în Fluss-Diem, Jacqueline, Fauré, Georges (2005), *Du PACS aux nouvelles conjugalités: où en est l'Europe?*, Paris: Presses universitaires de France.

6. Joyeux, Henri (2009). *La mort programmée du mariage? Une nouvelle aventure pour les familles*, Paris: François-Xavier de Guibert.
7. Kairallah, G., *La qualification du PACS en droit international privé*, în *Regards civilistes sur la loi du 15 novembre 1999 relative au concubinage et au pacte civile de solidarité*, Colloque du L.E.R.S.D.P. (2002), avant-propos: F. Dekeuwer-Défrosses, Paris: LGDJ.
8. Lund-Anderson, I. (1998). *The legal position of Homosexuals*, în *The Changing Family, Family forms & Family Law, 1996–1997*, ed. J. Eekelaar, T. Nhlapo, Hart Publishing.
9. Mécary, Caroline, Leroy-Forgeot, Flora (2000). *Le PACS*, Paris: Presses Universitaire de France.
10. Pillebout, Jean-François (2000). *Le Pacte civile de Solidarité*, Paris: Litec.
11. Renchon, Jean-Louis (2005). *Le conjugalites en droit belge* în Flauss-Diem, Jacqueline, Fauré, Georges (2005), *Du PACS aux nouvelles conjugalités: où en est l'Europe?*, Paris: Presses universitaires de France.
12. Roussel, Louis (1989). *La famille incertaine*, Paris: Editeur Odile Jacob.
13. Segalen, Martine (2002). *Sociologie de la famille*, Paris: Armand Colin.
14. Terec-Vlad, Loredana (2016). Ethics and organizational culture – key elements regarding the development of economic activities, *Ecoforum Journal*, Issue 1(8), p. 192–198.
15. Terec-Vlad, L., Trifu, A., Terec-Vlad, D. (2015). The Decisional moment and ethics, *Ecoforum Journal*, volume 4 (1), p. 84–87.
16. Terré, François, Fenouillet, Dominique, Lécuyer, Hervé, Reiss, Lydie (2002). *Le droit de la famille*, Paris: Presses Universitaires de France.
17. Wenner, Eva (2005). *Le Parteneriat enregistré en Allemagne: vers un mariage homosexuel* în Flauss-Diem Jacqueline, Fauré Georges (2005), *Du PACS aux nouvelles conjugalités: où en est l'Europe?*, Paris: Presses universitaires de France.
18. Zambiras, A. (2013). Focus — Le mariage gay: transformation des représentations et modes d'expression concurrentiels de la volonté populaire. *Informations sociales*, 177(3), 120–125. <https://www.cairn.info/revue-informations-sociales-2013-3-page-120.htm>.

